

Asiantuntijalausunto

Toimitti:

Henri Alen

Päivämäärä:

10.5.2020

Vastaanottaja:

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Asia: HE 67/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ravitsemisyriyten uudelleentyöllistämisen tukemisesta ja toiminnan rajoitusten hyvittämisestä.

Laaja tilannekuva ja tiekartta ulos kriisistä:

Ravintola-alan tukemisessa kriisistä ulos tulee tunnistaa isoimmat ongelmat ja ratkaista ne oikeassa järjestyksessä ja rivakasti. Nyt ehdotettujen toimien suurin haaste on ymmärtämättömyys tilanteen vakavuudesta, ravintola-alan liiketoimintalogiikasta, monimuotoisuudesta ja siitä, ettei väärin rakennettu tukitoimi johda työllisyyteen tai alan toipumiseen. Nyt ehdotetut toimet ja tuet tähtäävät kriisin jälkeisiin toimenpiteisiin. Niitäkin tarvitaan ehdottomasti, mutta niihin investointi on haastavaa, jos yritykset kaatuvat sitä ennen kassakriisiin. Lisäksi ehdotettu tukipaketti on kooltaan aivan liian pieni.

Suositus askelmerkeiksi ulos kriisistä

1. Yritykset tarvitsevat kipeimmin tukea kiinteisiin kuluihin. Kulut ovat juosseet koko sen ajan, kun valtiovalta on kieltänyt elinkeinon harjoittamisen alalla. Laskuja on osittain onnistuttu sopimaan ja siirtämään loppukesäksi ja syksyksi, mutta ne pitää pystyä maksamaan silloin, jotta liiketoiminnan ylläpitämiseen olisi mitään porkkanaa. Ja ennen kaikkea siksi, että välttyttäisiin konkurssiaallolta, joka käy kalliiksi paitsi yrittäjille ja heidän työntekijöilleen, myös kansantaloudelle. Tämän askeleen tärkeyttä ja olennaisuutta ei voi tarpeeksi korostaa. **Siirretyt työeläkemaksut, vuokrat ja muut laskut pitää saada hoidettua, muuten homma kaatuu.** Näihin panostaminen myös antaa ravintoloille paremman mahdollisuuden saada ulkopuolista rahoitusta asiallisella korolla ja muilla ehdoilla.
2. Jos ravintoloille annetaan mahdollisuus avata, mutta valtion asettamat uudet rajoitukset ovat sellaisia, että ravintola ei pysty harjoittamaan ydinliiketoimintaansa kannattavasti, pitää tämä huomioida. Emme vielä tiedä, millaisin rajoituksin ravintolatoiminnan harjoittaminen on sallittua kesäkuun alusta lähtien, mutta asiakasmäärien ja aukioloaikojen rajoittaminen tehnee monen ravintolan liiketoiminnan kannattamattomaksi. Ymmärrän tietysti rajoitustoimet, mutta niiden vaikutukset pitää ottaa huomioon tukia mietittäessä. Lisäksi ravintoloiden kannattavuuteen iskee kuluttajien heikentynyt luottamus talouteen. Ravintolat tuskin ryöpsähtävät täyteen väkeä, sillä talousennusteiden mukaan mennään kohti syvää ja ehkä pitkäkin matalasuhdannetta ja jopa lamaa. Näiden syiden takia voi käydä niin, että monen

ravintolan tilanne huononee entisestään kesäkuun alusta lähtien. Suositan tähän lääkkeeksi Tanskan mallia yritysten tukemisessa. Se on suoraviivainen ja helppo ymmärtää. Tanskassa ne yritykset, joiden liiketoiminnan valtio on kieltänyt koronakriisin takia, ovat saaneet kiinteät kulunsa korvattua täysimääräisesti eli sataprosenttisesti. Ravintolatoiminta sallitaan Tanskassa taas 18. toukokuuta lähtien, mutta tätä kirjoitettaessa ei ole tiedossa millaisin rajoituksin. Tanskan kaikkien parlamenttipuolueiden laatiman linjauksen mukaan ravintolat saavat edelleen korvauksena 80 prosenttia kiinteistä kuluista, jos ne eivät pidä järkevänä liiketoiminnan aloittamista rajoitusten takia. On aivan selvää, että esimerkiksi 60 asiakaspaikan ravintola ei voi pyöriä kannattavasti, jos saliin saa ottaa vain murto-osan aiemmin sallitusta asiakasmäärästä. Varsinkaan ruokaravintolat eivät voi olla vain pikkuisen auki, vaan ne ovat joko auki tai kiinni.

3. Kolmannessa vaiheessa tulee vahvistaa työllistämistukea alalle. Ehdotettu tukimalli on mielestäni toimiva, kunhan se ulottuu takautuvasti niille, jotka ovat yrittäneet työllistää myös koronakriisistä johtuvan pakkosulun aikana. Jos viesti ravintola-alalle on, että kannatti pitää ovet suljettuna ja koko henkilöstö lomautettuna, ei se herätä kunnioitusta tai luottamusta päättäjiä kohtaan, varsinkin kun luottamus alalta on jo minimissään johtuen epäselvästä viestinnästä ja jatkuvista tukipakettien viivästymisistä.

Perustuslakivaliokunta edellytti ravintolatoiminnan kieltämisen ehtona, että liiketoiminnan kieltämisen takia aiheutuvia tappiollisen liiketoiminnan kuluja pitää korvata. On ollut pöyristyttävää ja vähän pelottavaakin seurata, miten hallitus on tähän velvoitteeseen suhtautunut. En ole mikään politiikan analyytikko enkä asiantuntija vaan kokki, mutta sellainen olo on tullut, **ettei perustuslakivaliokunnan velvoitteella ole ollut niin väliä. Tämä on outoa suhteessa siihen, että elinkeinon harjoittaminen on perusoikeus Suomessa.**

4. Viimeisenä askeleena olisi BF- ja ELY-keskusten tuki. Kunhan itseluottamus ja kassakriisi on saatu hallintaan, on myös henkistä pääomaa panostaa tulevaan ja kehittää aidosti uudenlaista toimintamallia alalle.

Muita huomioita:

Toimet jotka elvyttävät ilman suuria tukitoimia:

Voimakkaan liiketoiminnan rajoittamisen vastapainoksi tulisi myös antaa työkaluja toimia innovatiivisesti uudessa toimintaympäristössä. **Viinien ulosmyynti ravintoloista auttaisi uuden liiketoiminnan kehittämisessä ja auttaisi myös pattitilanteessa olevia viinien maahantuojia, joiden kauppa on loppunut lähes kokonaan.** Kulttuurisista seikoista johtuen tämä tuntuu olevan vaikea asia, mutta olisi vuoden 2020 loppuun asti määräaikaisena toimenpiteenä toimiva ja joustava. Toivon todella, että Suomessa vuonna 2020 kyettäisiin käsittelemään tällaista asiaa taloudellisesta eli työllistämisen näkökulmasta, eikä moralististen mielipiteiden ohjaamana. Suomessa oli 9496 anniskelulupaa vuonna 2019. Jos esimerkiksi puolet näistä yrityksistä myisivät viiniä

ulos ravintolasta 2000 €/kuukausi, syntyisi liikevaihtoa 57 miljoonaa euroa kuukaudessa. Tästä valtiolle tilitettävää arvonlisäveroa (24%) olisi 11 miljoonaa euroa.

Finnveran lainoituksesta ja maksetun alv:n takaisin lainaamisesta

Ravintola-alan keskimääräinen tuotto 2012–2016 on ollut 1,9%. Ennen koronavirusta tuotto prosentti pyörii noin kolmessa prosentissa. Finnveran tarjoamalla takauksella ei ole minkäänlaista funktiota ravintola-alan kriisissä, koska pankkien tarjoamat lainat koroiltaan ja muilta ehdoiltaan ovat kovat. Lisäksi Finnveran henkilötakauksen summa on esimerkiksi limiittiluottoa haettaessa 3000€/takausta. Jos samalla omistajalla on useita yrityksiä, nousee rima nopeasti liian korkealle käyttäessä takausta. Tälläkin asialla on kova kiire.

Kolmen prosentin korkoa on ehdotettu jo maksetuille alv:lle, jos ravintola lainaisi ne takaisin. Kolme prosenttia on kova korkotuotto nykyisillä rahoitusmarkkinoilla ja se ohjaisi myös koko ravintola-alan tuoton suoraan valtiolle. Mielestäni on moraalitonta, että valtio yrittää netota tällaista tuottoa pahimmin kärsivän alan kustannuksella ja vielä sellaisen alan, jolta se on kieltänyt liiketoiminnan harjoittamisen.

ELY-keskusten ja Business Finlandin tukimuodot

Nämä instrumentit eivät palvele ravintola-alaa tässä akuutissa kriisitilanteessa. Suurin haaste ovat jo erääntyneet laskut, kiinteät kustannukset ja esimerkiksi eläkevakuutusmaksut, jotka siirrosta huolimatta erääntyvät muutaman kuukauden sisällä monella ravintolalla. Käytännöllinen alamme ei ole erityisen innovatiivinen tai digitalisoitunut. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa oikeita avainsanoja ei osata hakemuksissa käyttää (suuri määrä hylättyjä hakemuksia), tai instrumentin käyttötarkoitusta ei ole ymmärretty. Nämä tuen eivät ehtojensa takia ratkaise millään tapaa haastetta eli jo erääntyneitä tai kertyneitä maksuja. Ahdingossa oleva yritys ei kykene innovoimaan ja luomaan, koska paine seuraavaan päivään selviämisestä on hirveä. **Näin ollen näitä toimia ei tule missään nimessä verrata/sotkea ravintoloiden suoriin tukiin.**

Ratkaisut:

- Business Finlandin rahoituksesta lohkaistaan pääomaa ravintola-alan suoraan tukeen 100 miljoonaa euroa.
- Näiden instrumenttien (ELY, BF) toimintaa muokataan niin, että tukea saa käyttää maaliskuun toukokuun kiinteisiin kustannuksiin ja palkkoihin, jos yritys on rekisteröity päätoimialaltaan ravintolaksi.

4.1. Keskeiset ehdotukset

Ravintoloiden myynnin muutoksen vertailussa tammi–helmikuun ja huhtikuun myyntien vertailu on sama kuin jos maataloudessa vertailisi peltotöiden työmäärää joulukuussa ja toukokuussa. **Tammi- ja helmikuu ovat vuoden hiljaisimpia kuukausia, ja tammikuussa moni ravintola on kiinni loppiaiseen asti.** Lisäksi helmikuu on lyhyt kuukausi. Liikevaihto on alkuvuodesta muuta vuotta pienempi, koska loppuvuoden juhlakauden jälkeen asiakkaita on vähemmän ja keskiostokset pienempiä. **Kyse on sesonkialasta.**

Ratkaisu:

Annetaan ravintoloille kaksi vaihtoehtoa, joista ne voivat valita, kumman mukaan tuki määräytyy. Ajankohdat olisivat edellisvuoden sama ajankohta, jossa myynnin menetys on nyt tullut, tai vaihtoehtoisesti tammi–helmikuu 2020.

Näin vasta perustetuille ravintoloille on mahdollista ohjata myös niiden ansaitsemaa tukea, ja normaalisti toiminnassa olevat ravintolat saisivat tuen vertailukelpoisen ajankohdan mukaan. Näin ratkaisu olisi myös oikeudenmukainen.

4.2. Pääasialliset vaikutukset

Tässä kohtaa on todettava, että lakiesitys menee pahasti pieleen. Take-away-toiminta ei ole ollut kannattavaa eikä tarpeeksi työllisyyttä tukevaa toimintaa illallis- ja lounasravintoloina toimiville yrityksille. Koko ravintola-alan salihenkilökunta on ollut ja on toimeettomana, eikä toimintaa/työllistämistä ole mahdollista järjestää esimerkiksi keskivahvojen alkoholijuomien ulosmyynnin kautta väliaikaisesti. Ruoan kuljetuspalvelut, kuten Wolt ja Foodora ottavat myynnistä 22–25%, ja kertakäyttöastioiden kustannus on noin neljä prosenttia liikevaihdosta. Jopa nopean suunnanmuutoksen tehneet yritykset ovat tehneet tappiota. Tämän kompensaation osuus on saatava riittävälle tasolle, jotta motivaatio yrittää ja työllistää pysyisi. Muuten muut toimet ovat hyödyttömiä tai heikkotehoisia.

En voi tarpeeksi korostaa suoran tuen merkitystä kiinteisiin ja juokseviin kuluihin. Ravintola-alaa auttaa nyt suora tuki, ei BF:n tai ELY:n kautta jaettava tuki. Tämä on fakta.

Huomio tämän lausunnon lukijalle:

Valtion näkökulmasta ymmärrän taloudellisesti kireän tilanteen ja kiireen tehdä päätöksiä. Paineet ovat kovat, ja virheitä ravintola-alan tukemisessa on tehty paljon. Ymmärrän myös, että rapatessa roiskuu. On selvää, että vaikka BF:n tuki oli ajatuksellisesti suunnattu ravintola-alalle ketteränä instrumenttina, eikä BF:n toiminnassa olisi moitittavaa, on tässä kohtaa arvokasta rahaa mennyt muualle missä sitä kipeimmin olisi jo tarvittu. Esitetty tukipaketti on riittämätön, ja se yhdistettynä hitaaseen päätöksentekoon tuista (vrt. muut pohjoismaat) on aiheuttanut koko alalle vakavan ja syvän luottamuspuolan päättäjiin.

Kyse on myös viestinnästä. **Alalla on seurattu epäuskoisina ja kauhuissaan, millaisia asenteita ravintolatoimintaa kohtaa Suomessa tuntuu olevan.** Olisiko ollut mahdollista, että esimerkiksi konepajateollisuudelta olisi kielletty elinkeinon harjoittaminen ja vielä pari kuukautta kiellon

jälkeen ei olisi selvillä, miten alaa aiotaan tukea? Ravintola-ala on arkista perusliiketoimintaa ja ihmisten elämänlaadun ja arjen viihtyvyyden avaintekijä. Mutta se on myös kovaa taloutta ja tuotekehitystä silloin, kun ei ole kriisi päällä. Ihan täydeltä utopialta tuntuu Suomessa tilanne, jossa ravintoloihin suhtauduttaisiin esimerkiksi ruokaketjun avainlinkkinä alan tuotekehityksessä. Suomalaisten maataloustuotteiden tuotteiden näkyvimpiä käyttäjiä ja brändääjiä ovat kuitenkin ravintolat, ja ravintoloiden kautta ruokateollisuuden lisäarvo myös kasvaa. Kunnianhimoiset ravintolat vaativat muuta kuin perusbulkkia, mikä kirittää ruoka-alan kilpailukykyä ja laatua. Esimerkiksi Tanskassa tällä mallilla on saatu aikaan kovan luokan vientibisnestä ja elämysbisnestä. Suomen on turha haaveilla tulevaisuudesta matkailumaanakaan, jos täällä ei ole kiinnostavia ja laadukkaita ravintolapalveluita.

Nyt viestin koko ravintola-alalle pitäisi olla yhtenäinen, ruoka- ja juomakulttuuria kunnioittava ja motivoiva. Tämän lain tulee toimia yhteen tulevaa avaamista koskevan lain kanssa, jolloin tukieurot saadaan niille, jotka niitä kipeimmin tarvitsevat.

Ravintoloita on monenlaisia: baareja, kuppiloita, kahviloita, lounasravintoloita, yökerhoja, fine dining -elämyspalatseja, jne. Siksi ravintoloiden käsittely yhtenä kokonaisuutena ei toimi, kun kun rajoituksia aletaan purkamaan. Sen sijaan että kaikilta ravintoloilta rajoitettaisiin esimerkiksi alkoholinmyyntiä (ajatuksena varmasti tasavertaisuus yökerhotoiminnan kanssa), tulisi asiaa tarkastella ydinliiketoiminnan mukaan.

Jos esimerkiksi anniskelu rajoitetaan kaikissa ravintoloissa samoihin kellonaikoihin ja esimerkiksi iltaisin, tarkoittaa se, ettei ruokaravintolan auki pitäminen ole kannattavaa iltaisin. Tai jos ravintolat saavat olla auki vain klo 18 asti, tarkoittaa se käytännössä, että moni ravintola jättää avaamatta ja menee konkurssiin. Ruokaravintola on helppoa määritellä vaikka niin, että sen myynnistä 50 prosenttia on ruokaa. Jos taas yökerhojen avaaminen arveluttaa, se pitää ottaa huomioon niille kompensoinnissa. Viittaa taas Tanskaan, jossa yökerhot ja keikkaklubit saavat näillä näkymin aloittaa toimintansa vasta elokuussa, mutta ravintolat jo 18. toukokuuta.

Ylivoimaisesti helpoin ja tasavertaisin tapa kuitenkin olisi antaa kaikille samat, vapaat pelisäännöt. Tässä on sekin etu, että Suomen lainsäädännön ansiosta ravintola-ala on erittäin tottunut sääntelemään itse toimintaansa ja toimimaan kaikenlaisia rajoituksia kunnioittaen.

Ystävällisin terveisin

Henri Alen

